

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Feministické reflexe koncepce mezipohlavních vztahů

Charlese Darwina

Jana Flegrová

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Feministické reflexe koncepce mezipohlavních vztahů
Charlese Darwina**

Jana Flegrová

Vedoucí práce:

Mgr. Miloš Kratochvíl, Ph.D.

Katedra filozofie,

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Děkuji Mgr. Miloši Kratochvílovi, Ph.D. za ochotu a cenné rady poskytnuté při zpracovávání této bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	2
1 Viktoriánské genderové ideologie.....	4
1.1 Zrovnoprávňující ideologie.....	5
1.1.1 John Stuart Mill	5
1.1.2 Utopický socialismus	7
1.2 Ideologie oddělených sfér	8
1.2.1 John Ruskin.....	8
1.2.2 Charles Darwin	10
2 Mezipohlavní vztahy v pojetí Charlese Darwina	11
2.1 Mezipohlavní rozdíly	11
2.2 Pohlavní výběr.....	12
2.2.1 Mužský pohlavní výběr.....	14
2.2.2 Ženský pohlavní výběr.....	15
3 Darwinistický feminismus	17
3.1 Antoinette Brown Blackwell.....	18
3.2 Helen Hamilton Gardener	21
3.3 Charlotte Perkins Gilman	24
3.4 Eliza Burt Gamble	26
4 Vliv darwinismu na současná pojetí mezipohlavních rozdílů.....	29
Závěr.....	32
Seznam zdrojů.....	34
Resumé.....	36

Úvod

Dílo Charlese Darwina se převážně soustřeďuje na evoluční teorii, obsahuje však také mnohé další aspekty, které zachycují problémy vědeckého i společenského diskurzu devatenáctého století. Tato práce se bude zaměřovat na koncepci mezipohlavních vztahů a rozdílů představených v díle Charlese Darwina. Cílem bude představit Darwinovo pojetí mezipohlavních vztahů a odezvu, kterou jeho teze budily v dílech jeho současnic. Práce se bude soustřeďovat především na feministicky orientovanou kritiku Darwinova díla a možnosti interpretace principů evoluční teorie ve prospěch feministických zájmů. Vedle dobové kritické reflexe Darwinových tezí bude pozornost věnovaná také vlivu evoluční teorie na současná pojetí mezipohlavních rozdílů. Práce bude vypracována především metodami kompilace a interpretace a bude členěna na čtyři části.

V první části budou představeny některé významné genderové ideologie Darwinovy doby jako reakce na socioekonomický kontext druhé poloviny devatenáctého století. Pozornost bude věnovaná ideologiím, které lze chápat jako alternativy k Darwinovu pojetí mezipohlavních vztahů. Tato kapitola bude ilustrovat společenský kontext, který ovlivňoval i východiska Charlese Darwina. Budou vytyčena dvě hlavní stanoviska, kolem kterých se formovaly různé ideologie věnující se tematice genderových rolí. Nejprve budou představeny ideologie, které se opíraly o argumenty pro zrovnoprávnění žen a mužů. V rámci tohoto směru budou představena díla *Poddanství žen* od Johna Stuarta Milla a *Appeal of one Half of the Human Race* od Williama Thompsona. V opozici k těmto ideologiím bylo stanovisko, které zastávalo udržení dosavadních společenských poměrů, ve kterých byla ženská role vymezena pouze na oblast domácnosti. Myšlenky, které se opírají o takové stanovisko, vyjadřuje například John Ruskin v díle *Of Queens' Gardens*. Také dílo Charlese Darwina bylo ovlivněno stanoviskem, která byla pro tuto ideologii typická.

Druhá část bude věnována koncepci lidských mezipohlavních rozdílů a vztahů popisovaných v knize *O původu člověka*. Budou vymezeny vlastnosti, které jsou podle Darwina charakteristické pouze pro jedince jednoho pohlaví, nebo kterými disponují ve větší míře než jejich protějšky. V kontextu této práce nejsou příliš důležité fyzické znaky, takže pozornost bude více věnovaná oblasti psychických vlastností. Práce bude vysvětlovat princip pohlavního výběru, který Darwin vnímal jako významný faktor

odůvodňující existenci mezipohlavních rozdílů. Budou popsány mechanismy, které ovlivňují volbu partnera žen a faktory, které naopak mají vliv na mužský výběr.

Dále bude v dílech několika vybraných autorek představena dobová kritická reflexe Darwinova pojetí mezipohlavních vztahů. Na dílech Antoinette Brown Blackwell, Helen Hamilton Gardener, Charlotte Perkins Gilman a Elizy Burt Gamble budou ukázány různé pozice, ze kterých byly kritizovány některé aspekty Darwinova díla. Práce bude vysvětlovat, proč tyto myslitelky neodsuzovaly celý koncept evoluční teorie, a naopak aplikováním jejích principů dokazovaly její slučitelnost s feministickým smýšlením.

Poslední část bude zaměřená na současná pojetí mezipohlavních rozdílů, která jsou ovlivněna evoluční teorií. Budou ukázány paralely mezi myšlenkami badatelek devatenáctého století a současnými přístupy k otázce mezipohlavních rozdílů. Práce bude ilustrovat podobnost předmětů kritiky v oblasti vědeckého bádání v devatenáctém století a současnosti. Dále bude představeno, jakým způsobem je možné aplikovat principy moderní evoluční teorie v otázce objasnění mezipohlavních rozdílů.

1 Viktoriánské genderové ideologie

V druhé polovině devatenáctého století se v Anglii současně vyskytovaly různé ideologické pozice týkající se žen. Všechny svým způsobem odrážely dění tehdejší společnosti, které bylo charakteristické četnými proměnami ekonomických a sociálních poměrů. O různých stanoviskách k roli ženy ve společnosti vypovídají díla tehdejších velkých myslitelů, mezi kterými byl také Charles Darwin.¹

V důsledku průmyslového rozvoje došlo k vymezení ekonomické činnosti a rodiny jako dvou zcela oddělených sfér. Hospodářské procesy byly masově soustředěny mimo domácnosti, a rodina z velké části ztratila svůj význam jako ekonomická jednotka. Spolu s hospodářskou činností se záležitostí veřejné sféry stalo také základní vzdělávání a medicína. Tyto změny znamenaly nutnost pro nové vymezení role, kterou zastávala rodina a domácnost. Domácnost a rodina se staly předmětem sporů různých ideologií, které neodmyslitelně zahrnovaly také postavení žen, za jejichž doménu byla tradičně považována právě tato oblast. Do popředí debat se dostala otázka, jestli by v takto nově organizovaném světě společnost prosperovala, pokud by ženám měl být přiznán politický vliv, větší práva, vzdělání a pracovní příležitosti, nebo by došlo k opaku. V rámci této diskuze se objevovaly snahy definovat přirozenou povahu žen a jejich status a roli ve společnosti.²

Sklon k vymezení odlišných sfér pro muže a ženy má kořeny dříve než ve viktoriánském období. Právě v této době se však kvůli striktnímu vyčlenění ekonomických záležitostí do sféry, která byla chápána jako ryze mužská oblast, stala velká část žen finančně závislá na jejich manželech. Pro ženy, které nebyly vdané, znamenalo vymezení ekonomické sféry jako záležitosti mužů obtížnost sehnat zaměstnání, jejichž mzda by pokryla životní náklady. Nejobvyklejším zaměstnáním pro ženy byly v té době práce v domácnostech bohatých rodin. Pro ženy z vyšších společenských vrstev tato skutečnost znamenala, že práce v domácnostech nepřipadala na ně, nicméně i tak neměly příležitost věnovat se jiným činnostem.³

---

¹ Vaid, *Ideologies on Women in Nineteenth Century Britain*, s. 63-64.

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

V této situaci nebylo možné sloučit ideologii, podle které by ženy měly být pečovatelky v domácnostech, s realitou, ve které takový způsob života pro velkou část žen nebyl možný. Právě kolem těchto pozic, které byly ve vzájemném střetu, se formovaly ideologie, které lze rozdělit do dvou základních skupin. Jedna zastávala pozici, že je nutné udržet stávající rozdělení sfér na domácí a veřejnou. Druhá skupina byla naopak názoru, že poměry je nutné změnit a nastolit podmínky k zrovnoprávnění mezi muži a ženami. Tyto dvě pozice není však možné zcela oddělit, jelikož doktrína oddělených sfér byla natolik prostoupena tehdejší společností, že některé její aspekty se promítaly i v dílech myslitelů, kteří zastávali pozici zrovnoprávnění žen s muži.⁴

1.1 Zrovnoprávňující ideologie

Základní myšlenkou ideologií, podle kterých by společnost měla směřovat k zrovnoprávnění žen a mužů, je teze, že ženy jsou svou podstatou od přírody rovny mužům, a že jakékoliv nerovnosti jsou způsobeny vlivem společenských faktorů. Aby bylo dosaženo rovnoprávnosti a ženy se mohly zapojovat do veřejné sféry stejně jako muži, je nutné změnit společenské prostředí. Jedním z nejvýznamnějších myslitelů, který zformoval jednu z podob takových ideologií, byl John Stuart Mill, který oporu svých tezí hledá v převážně utilitaristických principech. Z jiných východisek vyvozují ideologii s podobnými zájmy myslitelé, kteří jsou řazeni k utopickému socialismu, například William Thompson. Obě tyto ideologie kladou důraz na důležitost zrovnoprávnění žen s muži, nicméně stále se v některých jejich aspektech promítají myšlenky charakteristické pro ideje oddělených sfér⁵

1.1.1 John Stuart Mill

John Stuart Mill ve svých postojích k postavení žen ve společnosti vychází z utilitaristických principů. Na jejich základě vyhodnocuje situaci žen jako iracionální produkt společenských konstruktů, které ženy staví do pozice podřízenosti vůči mužům. Je zastáncem názoru, že tyto poměry musí být změněny jak na legislativní úrovni, tak ve

---

⁴ Vaid, *Ideologies on Women in Nineteenth Century Britain*, s. 64-65.

⁵ Tamtéž, s. 65.

veřejném mínění. V souladu s utilitaristickými principy v pojetí Milla by zrovnoprávnění žen vedlo nejen k jejich individuálnímu štěstí, ale zároveň by bylo prospěšné celé společnosti. Tento argument byl z utilitaristického hlediska velmi důležitý a byl jednou z hlavních opor pro Millovu koncepci.⁶

V pojednání *Poddanství žen* Mill uvádí, že „zásada, která řídí nynější společenské poměry mezi oběma pohlavími – právní podřízenost jednoho pohlaví druhému – jest sama sebou bezprávím a nyní jednou z hlavních překážek pokroku lidského a že by měla být nahrazena zásadou úplné rovnosti, nepřipouštějící ani moci nebo výsad se strany jedné, ani nepředpokládající neschopnost se strany druhé.“⁷ Obtížnost dosažení zrovnoprávnění žen a mužů není podle Milla způsobena nedostatečností argumentů pro toto stanovisko. Obtíže překonání dobového postoje vůči ženám spočívají ve skutečnosti, že dosavadní poměry jsou silně ukotveny v dlouhotrvající tradici mínění, které není opřeno o vyvratitelné argumenty, ale o city. Jelikož se nejedná o faktické vysvětlení, zastánci těchto názorů jsou o to více přesvědčeni, že jejich postoje mají příčiny hlubší, než je možné racionálně zdůvodnit.⁸

Mill poukazuje na skutečnost, že není možné vymezit přirozenou povahu kteréhokoliv pohlaví na základě toho, jaká role jim je připisovaná ve společnosti. Vlastnosti, které se přisuzují ženám jako součást jejich přirozenosti, jsou výsledkem společenského nátlaku, který uměle některé vlastnosti u žen vynucuje a jiné zase potlačuje. Takové podmínky zamezují možnosti prokázat, jestli je ženské postavení skutečně od přírody podřazené mužům. Všechny situace, na kterých je možné pozorovat vztahy žen a mužů, jsou již ovlivněné společenskými faktory, a nelze z nich tedy vyvodit žádné závěry o přirozenosti ani jednoho pohlaví.⁹

Ačkoliv byl Mill zastáncem rozšíření právních a společenských svobod pro ženy, jeho pohled na manželství v některých ohledech zůstával poněkud konzervativní. Rozhodnutí ženy vstoupit do manželského svazku podle něho znamená volbu role jako pečovatelky o domácnost a rodinu. Jeho idea manželství se sice vyznačuje větší mírou rovnosti mezi manželským párem, a v důsledku i lepšími rodinnými poměry, než dosavadní představa

---

⁶ Vaid, *Ideologies on Women in Nineteenth Century Britain*, s. 65.

⁷ Mill, *Poddanství žen*, s. 1.

⁸ Tamtéž, s. 1-2.

⁹ Tamtéž, s. 36-37.

o manželství, nicméně stále je zde zřejmá myšlenka, která se přibližuje ideologiím oddělených sfér.¹⁰

1.1.2 Utopický socialismus

Přístup, který také pracuje s myšlenkou zrovnoprávnění žen, nabízí kromě ideologie Johna Stuarta Milla také proud utopického socialismu. Stanovisko k problému postavení žen v pojetí utopických socialistů mezi prvními uceleně zformuloval William Thompson, jehož koncepce předchází vzniku díla Johna Stuarta Milla. Thompson se staví kriticky k utilitaristickému východisku k postavení žen, ze kterého Mill později vycházel. Na rozdíl od Milla je Thompson názoru, že k zrovnoprávnění žen nestačí reformy občanského a trestního práva nebo změny veřejného mínění. Řešení vidí v celkové změně ekonomického systému, ve kterém by měl být eliminovaný element individuální konkurence. Takový systém podle něho dá rovné podmínky mužům i ženám, čímž by měli příležitost prosperovat ve stejné míře.¹¹

Thompson na rozdíl od utilitaristů zastává názor, že užitek nemůže být ukazatelem toho, jestli je společenský systém správný. Staví se proti představě, že by normy morálního jednání měly být stavěny na základě míry užitečnosti, kterou ani nelze nezaujatě měřit. Situace, ve které je polovina lidstva předurčena k tomu být podřízená druhé polovině, je sama z principu problematikou, kterou není vhodné posuzovat z pozice, jestli je užitečná či neužitečná.¹²

Thompson také poukazuje na to, že posuzování správnosti systému z hlediska užitku je přístup, který opomíjí jednu důležitou skutečnost. Nejedná se totiž ani o užitek všech lidí, ale pouze mužů. Zrovnoprávnění žen by podle utilitaristického pojetí vedlo k užitku společnosti, která je stále nastavená potřebám a štěstí mužů, a zvýhodnění pozice žen je pouze sekundárním efektem, který je s nimi slučitelný. Takové pojetí stále opomíná celou polovinu lidstva jako udavatele hodnot, a je proto nemyslitelné z této pozice vycházet.¹³

Hlavní důvod, proč si muži udržují postavení nadřazené ženě, spatřuje Thompson v ekonomickém systému. Pokud bude systém stavěn na principech individuálního

---

¹⁰ Vaid, *Ideologies on Women in Nineteenth Century Britain*, s. 65-66.

¹¹ Tamtéž s. 66.

¹² Thompson, *Appeal of one Half of the Human Race, Introductory Letter*, s. 8-10.

¹³ Thompson, *Appeal of one Half of the Human Race*, s. 6-7.

bohatství a konkurence, role muže jakožto živitele rodiny ho vždy bude stavět nad ženy, které tak na něm zůstanou závislé. Finanční nadřazenost mužů nad ženami je zároveň utvrzuje v přesvědčení, že jsou ženám nadřazení v každém ohledu.¹⁴

Thompsonova vize spravedlivě uspořádané společnosti neměla velký dopad na společenské poměry co se týče okamžitého praktického efektu, ale jejím přínosem bylo zasazení nerovnosti do spojitosti s nespravedlivě nakloněným ekonomickým systémem, ve kterém je tradiční úloha žen vnímána jako podřadná. Ačkoliv byl Thompson zastáncem rovnosti mezi ženami a muži, některé jeho teze, stejně jako Millovy, obsahovaly prvky doktríny oddělených sfér. Například výchovu mládeže považoval za úlohu, která by měla být ženskou záležitostí. Dává však důraz na to, že takové roli by měla být připisována stejná důležitost, jaké se dostává roli živitele rodiny.¹⁵

1.2 Ideologie oddělených sfér

V opozici k ideologiím stavějících se za zrovnoprávnění žen stály ideologie, kolem kterých se formovaly myšlenky, na jejichž základě byla odůvodňována nutnost zachování oddělení veřejné a soukromé sféry. Názory, které podporovaly toto stanovisko, se opíraly o předpoklad vrozených rozdílů mezi muži a ženami. Takové postoje formuloval například John Ruskin, který pro své teze nachází oporu v náboženských zdůvodněních. Závěry o vrozených rozdílech mezi ženami a muži činí také Charles Darwin, který svou koncepci opírá o vědecká zkoumání.¹⁶

1.2.1 John Ruskin

Ruskin ve svých dílech vychází ze stanoviska, podle kterého se ženy od mužů z podstaty liší. Jeho teze jsou pevně ukotveny v křesťanském výkladu. Původ odlišností mezi ženami a muži popisuje jako biblickou záležitost, a jejich existencí odůvodňuje nutnost rozdělovat role, které danému pohlaví přísluší. Role, která podle Ruskina připadá ženám, je navádět muže na správnou cestu a opatrovat je. Takové východisko pro něho

---

¹⁴Thompson, *Appeal of one Half of the Human Race*, s. 198.

¹⁵Vaid, *Ideologies on Women in Nineteenth Century Britain*, s. 66.

¹⁶Tamtéž, s. 66-67.

nastoluje otázku, jak je možné sloučit takovou podstatu s rolí ženy jako pečovatelky o rodinu a domácnost¹⁷

V Ruskinově pojetí jsou role mužů a žen vzájemně propojené. Pro vymezení rozdílů mezi pohlavími popisuje jejich odlišnosti v kontextu manželského páru, přičemž manželství mezi mužem a ženou vnímá jako instituci, ve které mohou ženy i muži plnohodnotně naplnit své funkce a povinnosti. Uvádí, že ani jedno pohlaví není druhému nadřazené, a že se ve svých funkcích doplňují. Muže považuje za aktivního účastníka dění, který za využití svého intelektu dosahuje různých inovací, a jeho odvaha z něho dělá přirozeného bojovníka a ochránce. Žena má podle něho smysl pro pořádek, který ji navádí k neomylnému uspořádávání a posuzování věcí. Žena podle něho disponuje moudrostí, kterou neužívá k seberozvoji, ale aby si uvědomovala svou pozici ve vztahu k muži; jako jeho věrná společnice, která své vlastní zájmy nikdy nestaví nad zájmy svého manžela.¹⁸

Muž je podle Ruskina tím, kdo snáší všechny strasti a potíže, se kterými se setkává ve světě. Tím, že muž bere tato utrpení na sebe, před nimi chrání svou ženu, která zůstává v bezpečí domácnosti. Domov je proto místem klidu a míru, který žena svou přítomností dotváří. Žena, která správně vykonává svou povinnost, sama reprezentuje domov a bezpečí, a v tom spočívá její role. Následovně Ruskin uvádí, jaké vzdělávání je vhodné k tomu, aby žena takovou roli důsledně zastávala.¹⁹

Domácnost ovšem není jediná oblast, ve které mají ženy podle Ruskina působit. Každý člověk má podle něho od Boha daný instinkt pro povinnost a sílu, kterou je v případě žen síla léčit, napravovat, navádět a strážit. Dává důraz na povinnost žen správně navádět muže, a veškeré nepráví a utrpení připisuje ženskému selhání tuto povinnost důsledně naplňovat.²⁰ V díle *Of Queens' Gardens* promlouvá k ženám: „Jste často nečinné a nedbalé královny, snažíte se chopit majestátnosti v nejmenších věcech, zatímco v těch největších se jí zříkáte; a necháváte zlořád a násilí uplatňovat svou vůli mezi muži, navzdory moci přímo vám dané Vládce všeho míru, kterou ty zlovolné z vás zrazují a ty dobré zapomínají.“²¹ V důsledku je ženskou úlohou ve společnosti udržovat

---

¹⁷ Vaid, *Ideologies on Women in Nineteenth Century*, s. 66.

¹⁸ Ruskin, *Of Queens' Gardens*, s. 20-23.

¹⁹ Tamtéž, s. 21-23.

²⁰ Vaid, *Ideologies on Women in Nineteenth Century Britain*, s. 66-67.

²¹ Ruskin, *Of Queens' Gardens*, s. 45.

a posilovat mravy a hodnoty, které jsou ve výkladu Ruskina výrazně křesťanského charakteru.²²

1.2.2 Charles Darwin

Stejně jako Ruskin i Darwin ve svých tezích o mezipohlavních vztazích pracuje s východiskem, že mezi ženami a muži jsou zákonité rozdíly. Zatímco Ruskin původ těchto rozdílů vykládá biblicky jako vlastnosti dané Bohem, Darwin nabízí zdůvodnění biologické. Darwin svou koncepci mezipohlavních rozdílů a vztahů představuje ve svém díle *O původu člověka*. V něm reaguje na postoje některých jeho současníků, kteří o existenci vrozených mezipohlavních rozdílů pochybují. Specificky se odkazuje na dílo Johna Stuarta Milla a zaujímá k němu kritické stanovisko. Odlišnosti mezi ženami a muži dokazuje analogicky na zvířatech, jejichž chování se v přírodě mezi jedinci v závislosti na jejich pohlaví liší. Darwinův přístup k výkladu mezipohlavních rozdílů představoval obtížně vyvratitelné stanovisko, které s autoritou vědy stvrzovalo předpoklad nezvratných rozdílů mezi ženami a muži.²³

Darwinovy názory na mezipohlavní vztahy a povahu žen, alespoň takové, o kterých píše ve svých dílech, jsou z velké části formovány pod vlivem ideologie oddělených sfér. I samotný princip, na základě kterého zdůvodňuje přirozenost rozdílů mezi pohlavími, je touto doktrínou ovlivněn. Ve svém zdůvodňování Darwin dosazuje viktoriánské genderové role i na zástupce nižších živočišných druhů, čímž dochází k výsledkům, které postoj, ze kterého vychází, zpětně posiluje.²⁴

V Darwinově díle se stejně jako v dílech mnoha přírodovědců jeho doby odráží běžné soudobé názory na místo ženy ve společnosti. Ačkoliv jeho evoluční teorie budila v tehdejší společnosti velký šok, jeho pojetí genderových rolí zůstávalo v souladu s tradičním výkladem světa viktoriánského období.²⁵

---

²² Vaid, *Ideologies on Women in Nineteenth Century Britain*, s. 66-67.

²³ Tamtéž, s. 66.

²⁴ Hamlin, *From Eve to Evolution*, s. 1-3.

²⁵ Saini, *Od přírody podřadné*, s. 31.

2 Mezipohlavní vztahy v pojetí Charlese Darwina

V díle *O původu člověka* je jedním z témat, ke kterým se Darwin vyjadřuje, problematika mezipohlavních rozdílů. O těchto rozdílech píše jako o biologických záležitostech, které jsou výsledkem interakcí mezi muži a ženami. Velkým faktorem v jeho pojetí mezipohlavních vztahů je princip pohlavního vývoje, kterým vysvětluje vznik vrozených rozdílů mezi muži a ženami.

2.1 Mezipohlavní rozdíly

Charles Darwin věnuje pozornost pohlavním rozdílům v kontextu jeho evoluční teorie. Vedle zohledňování fyziologických sekundárních pohlavních znaků, kterými demonstruje příbuznost člověka s primáty, dochází také k závěrům, podle kterých se ženy od mužů liší také po stránce psychické. Právě z těchto odlišností vychází podle Darwina mnoho aspektů, které utváří zákonitosti sociálního jednání a vztahů mezi ženami a muži.

Některé vlastnosti, které Darwin přisuzuje jednomu či druhému pohlaví, uvádí zcela explicitně a bez prostoru k různému interpretování. „Muž je statečnější, bojovnější a energičtější než žena a bývá také vynalézavější.“²⁶ Toto tvrzení ovšem následuje poznatkem, ze kterého nutně nevyvozuje další závěry. O muži tvrdí, že „jeho mozek je absolutně větší, ale myslím, že ještě nebylo zjištěno, zda je větší i poměrně, tedy vezmeme-li v úvahu větší velikost mužského těla v porovnání se ženským.“²⁷ Poznatek o rozdílné velikosti mozku mužů a žen mohl být použit jako opora argumentu nadřazenosti mužského intelektu nad ženským, nicméně Darwin se zdržuje explicitního vyřčení tohoto závěru, a naopak připouští skutečnost, že se může jednat o relativní záležitost.

Ačkoli Darwin v tomto ohledu explicitně nevyhledává korelaci mezi velikostí mozku a inteligencí, stále pracuje s předpokladem, že muži jsou ženám, co se týče inteligence, nadřazení. Podle Darwina muži nepřevyšují ženy v každém ohledu, nicméně jako hlavní mezipohlavní rozdíl zdůrazňuje nadřazenost mužů v oblasti rozumových schopností. Přímou uvádí, že „muž ve všem, oč usiluje, dosahuje vyšší dokonalosti než žena, a to ať

---

²⁶ Darwin, *O původu člověka*, s. 238.

²⁷ Tamtéž.

již daná činnost vyžaduje hluboké myšlení, rozum či představivost nebo jen užívání smyslů a rukou.“²⁸ Skutečnost, že díla mužů v různých odvětvích jsou považována za významnější než díla žen, připisuje Darwin vrozeným vlastnostem určující potenciál schopností jedince, které se v průměru mezi pohlavími liší.²⁹

Vysvětlení rozdílné úrovně rozumových schopností mezi muži a ženami spatřuje Darwin v kombinaci principů pohlavního a přírodního výběru. Pracuje zde s předpokladem nutnosti selektování a udržování schopností potřebných k opatření obživy a obraně žen a dětí před potenciálními hrozbami. K realizaci těchto činností je třeba jisté míry vynalézavosti a zručnosti k zhotovení nástrojů a vymyšlení strategií k lovu a vypořádání se s nebezpečími.³⁰

Vlastnosti, kterými naopak více disponují ženy, vychází podle Darwina z mateřských instinktů a projevují se menší sobeckostí a citem. Ženy instinktivně více pečují o vlastní děti, a podobně empatický způsob jednání uplatňují i vůči dalším bližním.³¹ Je možné, že Darwin tyto vlastnosti považuje za faktory, které souvisí s morálkou, neboť v jednom z dopisů adresovaných Caroline Kennard uvádí, že ačkoli muži intelektem ženy převyšují, ženy jsou mužům nadřazeny v oblasti morálních vlastností.³²

2.2 Pohlavní výběr

Odpověď na otázku, odkud pochází rozdílné vlastnosti mezi pohlavími, nachází Darwin z velké části ve vlivu pohlavního výběru. Lidé podléhají stejným zákonitostem pohlavního výběru jako všechny ostatní druhy. Základním principem výběru je selektování vlastností, které představují pro jedince v souvislosti s rozmnožováním výhodu před ostatními jedinci stejného pohlaví. Jedinci, kteří disponují žádanými vlastnostmi ve větší míře než ostatní jedinci stejného pohlaví, mají větší pravděpodobnost na rozmnožení, protože budou žádanější pro opačné pohlaví jako potenciální partner. Při rozmnožování tyto vlastnosti předávají na své potomky. Zákon přenosu znaků je podle Darwina determinován pohlavím jedinců. Vlastnosti, které se u jedinců projevují

---

²⁸ Darwin, *O původu člověka*, s. 245.

²⁹ Tamtéž, s. 244-245.

³⁰ Tamtéž, s. 245.

³¹ Tamtéž, s. 244.

³² Darwin, *Letter to C. A. Kennard 9. 1. 1882*.

v dospělosti, se přenáší pouze na potomky stejného pohlaví jako rodič, od kterého tyto vlastnosti pochází. Takové znaky jsou pokládány za výsledek pohlavního výběru a jsou vnímané jako charakteristické pouze pro jedno pohlaví.³³

Koncept pohlavního vývoje je dodnes předmětem vědeckého bádání. Od doby, co Darwin vymezil tento termín a jak fungují jeho mechanismy, o něm přibýlo množství nových poznatků, které dávají novou perspektivu tomu, jak pohlavní vývoj skutečně funguje, nicméně Darwinův přínos je nepopíratelným základem celého tohoto diskurzu. Základní premisy pohlavního výběru jakožto předpokladů, které zvyšují šance jedince na rozmnožení před ostatními členy stejného pohlaví, zůstává stejně jako samotný název tohoto principu beze změny. Některé mechanismy pohlavního vývoje Darwin z dnešního pohledu správně identifikoval jako faktory hrající roli v pohlavním výběru, čímž dal základ k zhotovení současných hypotéz, které zohledňují nové poznatky.³⁴

V působení pohlavního výběru u lidí vidí Darwin příčinu v nerovnosti schopností mezi pohlavími. Ty chápe jako biologické dispozice, a jediný důvod, proč mezi muži a ženami nejsou ještě větší schopnostní rozdíly je podle něho skutečnost, že znaky získané v mládí se do jisté míry přenáší na obě pohlaví. Uvádí, že „muž se tak stal dokonalejší bytostí než žena a je opravdu štěstím, že u všech savců platí především zákon rovného přenosu znaků na jedince obou pohlaví, jinak by pravděpodobně muž předčil ženu svou rozumovou schopností stejně, jako páv předčí pávici svým ozdobným peřím.“³⁵ Zároveň vyvozuje, že ani se znaky, které se u jedinců obou pohlaví projevují v mládí stejně, si muži a ženy nemohou být po biologické stránce svými schopnostmi absolutně rovni. Tyto rozdíly budou u jedinců obou pohlaví vždy přítomné a nemohou být výsledkem vlivu rozdílné výchovy u chlapců a děvčat, ani nemohou být vyrušeny vlivem stejné výchovy. Žena si sice v dospělosti může osvojit vlastnosti, které se u dospělých mužů projevují vlivem dědičnosti, a přenést je dále na své dcery, nicméně aby se tyto schopnosti rozšířily ve stejné míře jako u mužů by zabralo mnoho generací, a to jen za předpokladu, že by ženy se žádanými vlastnostmi měly více potomků než ženy ostatní.³⁶

Darwin tvrdí, že podmínky pro přirozené působení pohlavního výběru u lidí byly dříve příznivější, než je tomu v jeho současnosti. Dříve si podle něj lidé vybírali své partnery

---

³³ Darwin, *O pohlavním výběru*, s. 19-20.

³⁴ Jones, Ratterman, *Mate Choice and Sexual Selection*, s. 1001-1002.

³⁵ Darwin, *O původu člověka*, s. 246.

³⁶ Tamtéž s. 246-247.

pouze na základě zevnějšku a jejich výběr nebyl ovlivněn faktory, které do něho zasahují v moderní společnosti. Je toho mínění, že moderní člověk na rozdíl od jeho předků disponuje rozvinutými duševními schopnostmi, a kvůli tomu v jeho jednání ustupují pudy do pozadí. Jeho výběr partnerů je tak ovlivněn také faktory jako jsou majetek nebo společenské postavení.³⁷

Darwin vymezuje dva hlavní mechanismy, na jejichž základě funguje princip pohlavního výběru. Ty jsou dnes označovány jako intrasexuální výběr, který popisuje souboj mezi jedinci stejného pohlaví, a intersexuální výběr, v rámci kterého jedinec vykazuje preferenci konkrétních jedinců opačného pohlaví nad jinými jakožto potenciálních partnerů. Princip souboje Darwin vnímá u většiny druhů, včetně člověka, jako záležitost mužských jedinců, zatímco princip intersexuálního výběru připisuje spíše ženám. Ve svém díle Darwin zdůrazňuje zvláště důležitost role souboje mezi muži, nicméně neopomíná ani důležitost ženského výběru.³⁸

2.2.1 Mužský pohlavní výběr

Základním mechanismem pohlavního výběru mužských jedinců je princip souboje za účelem získání partnerky. K úspěchu jedince je tedy nutné, aby disponoval větší silou a obratností v souboji než ostatní muži. Vytváří se tak situace, ve které neustále převládá soupeřivost mezi muži, z nichž ti silnější mají větší šanci volby žen. V kombinaci s mechanismem přírodního výběru vede tento princip k tomu, že potomky po sobě ve větší míře zanechávají silnější jedinci.³⁹

Darwin tvrdí, že tento princip není nadále implementován jako nástroj pohlavního výběru v jeho soudobé společnosti. Argument o jeho někdejší platnosti však podporuje tvrzením, že tento mechanismus spatřuje mezi společenstvími, které se podle něho v mnoha svých aspektech neliší od lidských předků. Znaky, jako jsou fyzická síla a větší tělesná stavba, se ve větší míře rozšířily u mužů než u žen právě z důvodu soubojů, nikoli vykonávání náročnější práce. Konstatuje, že v „barbarských“ národech odvádějí ženy minimálně

---

³⁷ Darwin, *O původu člověka*, s. 277.

³⁸ Jones, Ratterman, *Mate Choice and Sexual Selection*, s. 1001-1002.

³⁹ Darwin, *O původu člověka*, s. 242-243.

stejně množství práce jako muži, a náročnost práce tedy nemohla být důvodem pro vytvoření odlišných pohlavních znaků.⁴⁰

Darwin dochází k závěru, že v jeho společnosti již takový mechanismus nebývá aplikován, ale muži si i nadále udržují větší sílu než ženy. Za důvod této skutečnosti pokládá právě faktor práce, kterou dle jeho názoru muži v jeho době vykonávají více než ženy.⁴¹

Princip souboje mezi jedinci stejného pohlaví je dnes vnímán jako typickým příkladem intrasexuální selekce. Od doby, kdy Darwin tento princip popsal, v oblasti vědy nedošlo k zásadním novým objevům týkajících se působení pohlavního výběru v rámci jedinců stejného pohlaví a jeho vysvětlení je dodnes považováno za téměř kompletní. Zároveň je zjevné, že ačkoliv Darwin nesestrojil model intersexuálního výběru v celé jeho komplexitě, která je známá dnes, beze sporu si byl vědom, že vedle zákonů souboje hraje výběr partnera v pohlavním výběru také velkou roli. Neopomíná ani skutečnost, že výběr není pouze záležitostí mužů, ale týká se rovněž žen⁴²

2.2.2 Ženský pohlavní výběr

Zatímco u mužů je v případě výběru partnera žádoucím rysem schopnost zajistit pro svou ženu a potomky bezpečí, u žen je jím podle Darwina tělesná krása. Muži, kteří mají podle principu souboje navrch, mají prioritu výběru krásných žen. Kvůli nadřazeným duševním schopnostem a vyššímu postavení si u lidí muži prosadili právo výběru. Z toho důvodu ženy usilují o to, aby byly vnímány jako co nejkrásnější, a byly vybrány zdatným jedincem. Proto se například ženy zdobí více než muži. Stejně jako se duševní schopnosti přenášejí více na mužské potomky, ženy zase více dědí krásu.⁴³

Darwin připouští, že výsadní právo výběru nepřipadá mužům ve všech lidských společnostech. Konstatuje, že v některých kmenech mají ženy větší možnost výběru, než by se dalo předpokládat. Zároveň některé mužské atributy, například vousy, považuje za

---

⁴⁰ Darwin, *O původu člověka*, s. 244.

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Jones, Ratterman, *Mate Choice and Sexual Selection*, s. 1002.

⁴³ Darwin, *O původu člověka*, s. 278-280.

výsledek pohlavního výběru ze strany žen, a tedy usuzuje, že mezi lidskými předky působil pohlavní výběr i vlivem ženského výběru.⁴⁴

Darwin se příliš nezabývá vysvětlením, kde se v ženách berou preference ve výběru partnerů a pouze dokládá jejich existenci na různých druzích. Pokládá za nemyslitelné, že v případě, kdy by žena měla na výběr z několika potenciálních partnerů, by její výběr spočíval na úplné náhodě, a i pouhé nepatrné rozdíly mohou hrát roli v pohlavním výběru⁴⁵

Co se samotnou krásou jedinců rozumí, je odlišné u každého společenství. V důsledku odděleného vývoje a rozdílného způsobu života různých skupin se začíná zároveň lišit jejich pojetí krásy. Tím také odůvodňuje rozdílný zevnějšek zástupců různých kmenů. Zpočátku nepatrné rozdíly se vlivem upřednostňování různých znaků časem pouze prohlubují.⁴⁶

---

⁴⁴ Darwin, *O původu člověka*, s. 280.

⁴⁵ Jones, Ratterman, *Mate Choice and Sexual Selection*, s. 1002.

⁴⁶ Darwin, *O původu člověka*, s. 279.

3 Darwinistický feminismus

V Darwinově díle je patrný vliv genderových stereotypů typických pro tehdejší dobu. Mezipohlavní rozdíly, jak je chápal Darwin, poskytovaly mnohým zastáncům tehdejších ideologií hlásajících nadřazenost mužů nad ženami oporu pro své postoje. Tehdy zformulovaná evoluční biologie stavěla na předpokladech nadřazenosti mužů nad ženami v jejich schopnostech, a v důsledku i jeho postavení. Nejde říct, že by sám Darwin ve svých knihách projevoval jakkoliv progresivní myšlenky o povaze žen, nicméně pro mnohé ženy angažované v feministickém hnutí to byly právě principy jeho evoluční teorie, které se pro ně staly půdou pro argumenty o rovnosti žen s muži.⁴⁷

Do publikování díla *O původu člověka* byly jediným východiskem, kolem kterého vznikala pojetí genderových rolí, interpretace Bible. V biblických pojetích bylo postavení žen vnímané jako absolutní a neměnné, a bylo nemyslitelné zpochybňovat, zda takové postavení skutečně odpovídá přirozenému řádu světa. Darwinův alternativní výklad o původu lidstva vedle mýtu o stvoření popisovaném v knize Genesis představoval nové možnosti nadefinování, co je přirozená povaha člověka, a v důsledku i přirozená povaha a postavení žen.⁴⁸

Mnohé Darwinovy současnice považovaly zahrnutí otázek týkajících se pohlaví do vědeckého bádání za příležitost obhájit zájmy feministických hnutí. Myslitelky směru, který je dnes někdy označován jako darwinistický feminismus, viděly možnost sloučit principy evoluční teorie s feministickými postoji. Vědu považovaly za vhodnější zdroj argumentů o mezipohlavních rozdílech, než bylo náboženství. Zároveň věřily, že věda může být objektivní a nezaujatá. Mnohé ženy si uvědomovaly, že se vzrůstající prestiží vědy bylo pro jejich zájmy nezbytné angažovat se ve vědeckém diskurzu soustředěném na mezipohlavní vztahy. Výsledky vědeckého bádání začaly být neodmyslitelnou součástí diskurzu o ženských právech, a mnohé ženy proto pokládaly za nezbytné k vědeckým diskuzím přispívat, aby zajistily genderově diverzní perspektivu ve sbírání a interpretaci poznatků.⁴⁹

V čem mnohé aktivistky feministického hnutí spatřovaly v evoluční teorii potenciál pro předefinování mínění o nátuře žen ve prospěch svých zájmů, byl především důraz na

---

⁴⁷ Brillmyer, *Darwinian Feminisms*, s. 19-20.

⁴⁸ Hamlin, *From Eve to Evolution*, s. 4-5.

⁴⁹ Tamtéž, s. 16-17.

přirozenou proměnlivost světa. Koncepce, která zdůrazňovala kontinuální vývoj druhů, nabízela nový přístup k vnímání mnoha aspektů lidské společnosti, včetně genderových rolí, ne jako neměnných zákonitostí, ale jako soubor vlastností náchylných k proměně.⁵⁰

Mnohé ženy, které se kriticky vyjadřovaly k Darwinovu dílu, ovšem stejně jako sám předmět jejich kritiky nezůstaly ve svých tezích ideologicky neutrální. Ačkoliv zaujímaly kritický postoj k dobovým genderovým ideálům, stejnou kritičnost neuplatňovaly v otázce rasových předsudků. Společným aspektem většiny děl darwinistických feministek je argumentace pro rovnost bílých žen a bílých mužů, která se opírá o tehdejší typické hierarchické pojetí postavení ras. Závěry, které činily ve svých tezích, měly sloužit jako argument pro zrovnoprávňující reformy, které se ale týkaly pouze bílých žen na úkor lidí jiných ras.⁵¹

Z dnešního hlediska je na rasu a gender pohlíženo v úzké spojitosti a není opomíjeno, jak genderové ideologie ovlivňovaly ideologie rasové a naopak. Ženám, které tehdy takové stanovisko nezaujímaly, však není možné upřít zásluhy, kterými v důsledcích přispěly k formulaci principů kritiky a zpochybňování objektivitu vědy. Ve svých postojích poukazyvaly na nutnost udržovat vědecké bádání otevřené diverzním perspektivám. Takové principy se dají aplikovat nejen na otázku postavení žen, ale na mnohé další utlačované skupiny. K vytvoření argumentu, který může univerzálně působit jako základ pro zrovnoprávnění zástupců mnoha různých skupin, přispěla myšlenka, že hranice mezi kulturou a přírodou není tak jasně vymezena, a že vnímání jejich vztahu je vysoce náchylné k proměnlivosti. Tím darwinistické feministky otevřely možnost k zpochybnění biologického determinismu a hierarchismu, které se dají aplikovat ne pouze na otázku postavení žen, ale obecně na uspořádání společnosti zohledňující všechny ostrakizované skupiny.⁵²

3.1 Antoinette Brown Blackwell

První ženou, která veřejně publikovala feministicky orientovanou kritiku Darwinovy koncepce mezipohlavních vztahů, byla Antoinette Brown Blackwell. Stejně jako ostatní

---

⁵⁰ Hamlin, *From Eve to Evolution*, s. 18.

⁵¹ Tamtéž, s. 18-20.

⁵² Tamtéž, s. 20-21.

ženy druhé poloviny devatenáctého století neměla ani ona příležitost obdržet vzdělání a věnovat se vědě v oficiálních institucích, nicméně i přesto publikovala několik odborných děl, které se kvalitativně příliš nelišila od publikací jejích současníků, kterým se dostalo akademického vzdělání. V roce 1869 publikovala své první dílo *Studies in General Science*. Jednu kopii zaslala Charlesi Darwinovi, z jehož reakce bylo zřejmé, že nepostřehl, že by autorkou díla mohla být žena. Dopis, ve kterém Blackwellové děkoval za zaslání kopie, byl psaný způsobem, ze kterého bylo evidentní, že se Darwin domníval, že odepisuje muži.⁵³

Znemožnění působit v akademických institucích nebylo jedinou oblastí, která ženy stavěla do znevýhodněné pozice. Implikace evoluční teorie utvrzovaly tehdejší přesvědčení o podřadnosti žen vůči mužům. Již dílo Charlese Darwina rozvíjelo myšlenky, že ženy ze své přirozenosti disponují méně rozvinutými rozumovými schopnostmi než muži, a poskytovalo jim zdánlivě racionální vysvětlení.⁵⁴ V knize *O původu člověka* Darwin píše, že „hlavní mezipohlavní rozdíl v rozumových schopnostech se projevuje tak, že muž ve všem, oč usiluje, dosahuje vyšší dokonalosti než žena, a to ať již daná činnost vyžaduje hluboké myšlení, rozum či představivost nebo jen užívání smyslu a rukou.“⁵⁵ Odůvodnění, proč jsou rozumové schopnosti více rozvinuty u mužských jedinců, spočívá v rolích, které muži podle Darwina vykonávali, a které sestávaly z komplexnějších činností vyžadujících vyšších rozumových schopností než role ženské. Mezi muži se v důsledku prostřednictvím pohlavního vývoje důkladněji selektují a udržují schopnosti, u kterých z adaptačního hlediska nebyl důvod, aby se ve stejné míře rozvinuly u žen.⁵⁶

Blackwell, stejně jako mnoho jejích současnic, taková tvrzení hodnotila ne jen jako politicky problematická, ale zároveň jako vědecky nesprávná. Své námitky proti způsobu uplatňování principů evoluční teorie v problematice pohlavních rozdílů vznesla ve svém díle *The Sexes Throughout Nature*. Jednou ze stěžejních problematik, které se v tomto díle věnuje, je skutečnost, že muž je v evoluční teorii prezentován jako nezpochybnitelný ideál, vůči kterému jsou jiná pohlaví poměřována.⁵⁷

---

⁵³ Brillmyer, *Darwinian Feminisms*, s. 20-21.

⁵⁴ Tamtéž, s. 21.

⁵⁵ Darwin, *O původu člověka*, s. 245.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Brillmyer, *Darwinian Feminisms*, s. 21.

Blackwell poukazuje na skutečnost, že když Darwin vypisoval charakteristiky, které jsou podle něho ve vyšší míře rozvinuty u mužů než u žen, opomenul provést podobnou analýzu, která by se stejně důkladně zaměřovala na vlastnosti více typické pro ženy.⁵⁸ O muži Darwin píše, že v porovnání se ženou „je statečnější, bojovnější a energičtější... a bývá také vynalézavější.“⁵⁹ Mimo psychické vlastnosti rovněž poukazuje na fyzické přednosti muže, mezi kterými jsou tělesná síla a vyvinutější svalstvo.⁶⁰ Ve srovnání jsou vlastnosti, které bývaly připisované ženám, například schopnost intuice nebo rychlý postřeh, popisovány dosti skrovně.

Blackwell upozorňovala na androcentrické předsudky tehdejších badatelů. Tvrdí, že „přírodovědci nejenže zkoumali přírodu z mužského hlediska – což bylo ostatně nevyhnutelné, neboť byli zpravidla muži – ale nadto fakta interpretovali na základě všeobecně přijímané teorie, že muž je reprezentantem celého druhu a žena pouze jeho modifikací, jejíž jediný, nebo přinejmenším hlavní, účel je reprodukce.“⁶¹ Se stejnou perspektivou podle ní operuje i Charles Darwin, který podrobně rozebírá vlastnosti mužů, které se prostřednictvím pohlavního výběru předávají a zdokonalují mezi novými generacemi, ale naprosto ignoruje otázku, které vlastnosti charakteristické pro ženy prošly vývojem podle stejného principu.⁶²

V knize *O původu člověka* věnuje Darwin velkou část kapitoly *Sekundární pohlavní znaky člověka* právě charakteristikám přisuzovaným mužům a podrobně vysvětluje svou hypotézu, jak se tyto vlastnosti u mužů prostřednictvím přírodního a pohlavního výběru vyvinuly.⁶³ Naproti tomu o ženě jen stručně konstatuje, že disponuje rychlejším postřehem, menším sobectvím, větší jemností a větší schopností intuice a napodobování než muž.⁶⁴ Je však diskutabilní, jakou váhu těmto vlastnostem připisuje, jelikož výčet ženských předností ihned následuje tvrzením, že „alespoň některé z těchto vlastností jsou charakteristické pro nižší rasy, a tím i pro dřívější a nižší stadia civilizace.“⁶⁵

Blackwell plně souhlasila s Darwinovými tvrzeními, podle kterých se ženy od mužů zásadně liší, nicméně její interpretace, čemu tyto rozdíly nasvědčují, je zcela jiná od

---

⁵⁸ Blackwell, *The Sexes Throughout Nature*, s. 16.

⁵⁹ Darwin, *O původu člověka*, s. 238.

⁶⁰ Tamtéž, s. 244.

⁶¹ Blackwell, *The Sexes Throughout Nature*, s. 16-17

⁶² Tamtéž, s. 17-20.

⁶³ Darwin, *O původu člověka*, s. 237-248.

⁶⁴ Tamtéž, s. 244-245.

⁶⁵ Tamtéž, s. 245.

Darwinových závěrů. Tvrzení, že muži jsou nadřazeni ženám, podle ní nevychází z objektivních faktů, ale z jejich subjektivních interpretací, a stejně tak by bylo možné na základě selekce hodících se poznatků vyvozovat, že nadřazeným pohlavím jsou ženy. Existence mezipohlavních rozdílů podle ní není důkazem o nadřazenosti jednoho pohlaví nad druhým, ale znakem toho, že se pohlaví vzájemně doplňují. Důkazy o rovnosti pohlaví sestavila na základě pozorování různých živočišných druhů. Ve svém výkladu uvedla silné a slabé stránky řazené podle pohlaví zástupců vybraných druhů, přičemž výsledný počet kladů a záporů byl u každého druhu vždy stejný.⁶⁶

Blackwell byla první ženou, která vytyčila strategii hledat alternativní způsoby uspořádání genderových rolí na základě pozorování, jaké úlohy mají zástupci obou pohlaví v rámci jiných druhů. Rozdílné způsoby života napříč živočišnou říší sloužily jako důkaz, že stávající poměry mezi ženami a muži nejsou standardem, ke kterému nevyhnutelně každá společnost musí ve svém vývoji směřovat. Kimberly A. Hamlin, odbornice v oblasti historie žen a genderu, uvádí, že Darwinovy teze naznačují, že lidský pokrok považoval za důsledek výchozího postavení mužů. Blackwell byla naopak názoru, že tendence vylučovat ženy ze společenských záležitostí vede k omezování potenciálu lidského pokroku. Srovnávání způsobů života lidí se zvířaty se stalo běžnou strategií feministicky smýšlejících aktivistek devatenáctého století, jelikož takový přístup relativizoval dosavadní pojetí genderových rolí a zpochybňoval univerzálně výsadní postavení muže.⁶⁷

3.2 Helen Hamilton Gardener

Princip komparace dělby povinností na základě pohlaví mezi lidmi a zvířaty uplatňovala vedle Blackwellové také Helen Hamilton Gardener. Ta poukazuje na skutečnost, že vyčlenění žen z pracovní sféry je v přírodě naprostá anomálie týkající se pouze lidí, a takové uspořádání tedy nemůže být ničím přirozené. Píše, že nároky mužů na privilegované postavení a jejich očekávání, že ženy se budou plně věnovat pouze záležitostem, které souvisí s mateřstvím, jdou zcela proti přírodě. Veřejně vystupovala proti ideálům, podle kterých byla úloha žen redukována na mateřství a péči o domácnost.

---

⁶⁶ Hamlin, *From Eve to Evolution*, s. 104-106.

⁶⁷ Tamtéž.

Věřila, že ve společnosti, která si váží hodnot, které reprezentují věda a evoluce, je nutné, aby byly ženám přiznány nároky na uskutečňování vlastních intelektuálních a profesních zájmů.⁶⁸

Gardener ve svém díle *Men, Women and Gods* popisuje, jak slepé následování interpretací Bible po staletí stavělo ženy do vztahu podřízenosti vůči mužům. Zastává názor, že každé náboženství musí být podrobena racionální kritice. Píše, že „ačkoli náboženství prohlašuje, že je nadlidského původu – a věřím, že to tvrdí všechna – musí být přezkoumáno lidským rozumem, a pokud se naše nejvyšší mravní cítění proti některému z jeho příkazů bouří, jeho příkazy musí být odstraněny.“⁶⁹ Biblický výklad světa od žen vynucuje slepou poslušnost a tlačí je do pozice podřazenosti. Ústup od takové dogmatické perspektivy znamená neposuzovat záležitost role žen z hlediska vlastních zájmů, ale spravedlnosti. Zdůrazňovala, že právo diktovat, co ženy mohou a nemohou dělat, nenáleží nikomu jinému než jim samotným.⁷⁰

Gardener vnímala Bibli jako velkou překážku k nastolení rovnosti mezi ženami a muži. Evoluční teorie přinesla základ pro racionální kritiku mýtu o stvoření, a s ním i zpochybnění dosavadních představ o přirozenosti hierarchického vztahu mezi ženami a muži.⁷¹ Věřila, že pomocí správného užití vědeckých postupů je možné vyvrátit tehdy obecně uznávané tvrzení, že muži jsou z pravidla inteligentnější než ženy. Jeden z argumentů pro takový názor vycházel z tehdejšího předpokladu, podle kterého je inteligence závislá na velikosti mozku. Mnozí se tehdy domnívali, že mužský mozek je větší než ženský, a v důsledku vyvozovali, že ženy musí být méně inteligentní. Gardener odmítala přijmout tvrzení, že se ženy od mužů, co se velikosti mozku týče, liší, a byla odhodlaná svou tezi dokázat.⁷²

V období vzrůstu popularity evoluční teorie se zároveň ve vědeckém prostředí začal silně projevovat trend apelování na čísla. Víra v objektivitu čísel vedla k tendenci měřit a číselně vyjadřovat vše, co se dalo. Mezi badateli bylo rozšířené přesvědčení, že čísla vyjádřené údaje jsou naprosto objektivní a nezpochybnitelné, a to z nich dělá cestu k pravé vědě. Ačkoliv lidé praktikující kranioometrii věřili, že jejich výzkumy pouze nezaujatě zachycují realitu, je nutné konstatovat, že jejich výsledky příhodně potvrzovaly

---

⁶⁸ Hamlin, *From Eve to Evolution*, s. 105.

⁶⁹ Gardener, *Men, Women and Gods*, s. 2.

⁷⁰ Tamtéž, s. 9.

⁷¹ Hamlin, *From Eve to Evolution*, s. 49.

⁷² Tamtéž, s. 57.

veškeré dobové předsudky, které hlásaly přirozenost nadřazenosti bílých mužů nad všemi ostatními skupinami lidí. Kraniologové druhé poloviny devatenáctého století byli považováni za objektivní zprostředkovatele faktů, nicméně z dnešního hlediska je zřejmé, že jejich postupy nijak nepřispívaly k vzniku nových teorií, ale pouze potvrzovaly předem stanovené závěry hodící se k potvrzování dobových předsudků.⁷³

Tvrzení, že se ženské mozky liší od mužských, chtěla Gardener vyvrátit poskytnutím svého vlastního mozku k výzkumu, jelikož věřila, že jakožto studovaná žena je ideálním subjektem k vyvrácení dosavadních předsudků. Ve své závěti proto uvedla své přání, aby byl po smrti její mozek podroben měření a srovnán s mužskými mozky.⁷⁴ Gardener vytýkala jejím současníkům, kteří se zabývali neurologií, že jejich výzkumy rozdílů mezi ženskými a mužskými mozky jsou prováděny ne na základě vědeckých faktů, ale předsudků. Neurologové té doby tvrdili, že mezi ženskými a mužskými mozky jsou u lidí nesporné anatomické rozdíly. Nikdo však takové závěry nevyslovoval v případě analýz mozků zvířat. Gardener silně věřila v pravdivost evoluční teorie, podle jejíž principů by mělo být vysoce nepravděpodobné, aby lidské mozky byly vyvinuty způsobem, který by se natolik vzdaloval způsobu vývoje u všech ostatních druhů, aby se jako jediný projevoval diferenciací mozků mezi pohlavími.⁷⁵

Vysoce vlivnou osobností v diskurzu o právech žen byl neurolog William Hammond. Byl zastáncem názoru, že rozdíly mozků žen a mužů jsou důkazem, že ženy jsou přirozeně podřadné, a snahy feministických hnutí by proto měly být zastaveny. Gardener se snažila jeho teze vyvrátit a předložila alternativní vysvětlení pro existenci rozdílů mezi mozky závislé na pohlaví: pokud rozdíly mezi ženskými a mužskými mozky existují, byly by spíše způsobené kulturními faktory, nikoliv vrozenými.⁷⁶

Velkou chybou, které se Hammond ve svých výzkumech dopouštěl, byla podle Gardener selekce subjektů, na kterých vytvářel analýzy mozků. Mužskými subjekty byly vždy významné osobnosti známé svým intelektem, zatímco při výzkumech ženských mozků se jednalo o nahodilý výběr.⁷⁷ Zároveň si uvědomovala důležitost kulturních faktorů a zvažovala, jakým způsobem mohou interagovat s přírodními predispozicemi, čímž zpochybnila principy biologického determinismu. Rozdíly mezi mozky žen a mužů by

---

⁷³ Gould, *Jak neměřit člověka*, s. 98-99.

⁷⁴ Hamlin, *From Eve to Evolution* s. 58-59.

⁷⁵ Tamtéž, s. 81-82.

⁷⁶ Brillmyer, *Darwinian Feminisms*, s. 23.

⁷⁷ Hamlin, *From Eve to Evolution*, s. 86.

proto mohly být vysvětleny ne jako vrozená záležitost, ale výsledek odlišných příležitostí⁷⁸

Cíl dokázat, že ženské mozky nejsou z podstaty jiné než mužské, se Gardenerové z velké části naplnil. Dva roky po její smrti vyšel v časopise *New York Times* článek, který na základě závěrů z měření jejího mozku uznával, že pokud ženy mají příležitost intelektuálního rozvoje, jejich mozky mohou dosahovat stejných měř jako mozky mužů.⁷⁹

Předpojatost kraniologů významně ovlivňovala jejich interpretace údajů o rozdílech velikostí mozků nejen mezi ženami a muži. V měření a vážení mozků je velké množství faktorů, které je možné ve výzkumech zohledňovat, jako výška, váha, věk nebo příčiny smrti jedinců. Na správném postupu k určení velikosti mozku se nemohou shodnout ani dnešní výzkumníci. Všechny závěry o výsledcích měření lebek a mozků jsou pouze interpretace údajů, které se konkrétní vědec rozhodl zohlednit. Některé postupy při měření velikosti mozků vedou k závěrům, podle kterých jsou mozky žen větší než mužů, podle jiných se neliší vůbec. Ve dvacátém století se začalo od kraniometrických argumentů odstupovat. Jak píše Stephen Jay Gould, „deterministé přepnuli ze své věrnosti měření hlav na mnohem přímější cestu k dosažení stejně nesmyslného cíle řadit skupiny podle jejich duševní hodnoty – na testy inteligence.“⁸⁰ Antropologové pozdního dvacátého století začali vyvracet dosavadní představy o důležitosti velikosti a tvaru lebek. Rovněž vyvrátili tvrzení, že velikost mozku má jakoukoli souvislost s inteligencí jedince.⁸¹

3.3 Charlotte Perkins Gilman

Jedním z nejdiskutovanějších témat v diskurzu o ženské roli bylo mateřství. Toto téma uchopila s feministickou perspektivou a pod vlivem darwinismu aktivistka ženského hnutí Charlotte Perkins Gilman. Sám Darwin se otázce mateřství věnoval spíše okrajově a nezabýval se detaily, jak by podle něho správné mateřství mělo vypadat. Jeho zmínky o mateřských instinktech naznačují, že mateřství vnímal jako faktor, který ovlivňuje mezipohlavní rozdíly a omezuje potenciál žen angažovat se v záležitostech, které

---

⁷⁸ Hamlin, *From Eve to Evolution*, s. 91.

⁷⁹ Brilmyer, *Darwinian Feminisms*, s. 23.

⁸⁰ Gould, *Jak neměřit člověka*, s. 131.

⁸¹ Tamtéž, s. 130-132.

nesouvisí s mateřstvím. Vágnost jeho popisů ideální podoby mateřství však umožňovala mnohým myslitelkám proudu darwinistického feminismu evoluční teorii interpretovat způsobem, který by byl slučitelný s emancipačními snahami.⁸²

Mnohé ženy, mezi kterými byla i Gilman, poukazovaly na skutečnost, že kulturní a ekonomické okolnosti, za kterých je od matek očekávané vychovávat potomky, tvoří neadekvátní životní podmínky, které nejsou zdravé pro matky ani jejich děti, což podle evolučních principů limituje šance druhu na přežití. Zároveň kritizovaly zamezování ženám angažovat se ve veřejné sféře, jelikož tím se podle nich redukoval intelektuální růst a vývoj lidstva na pouhou polovinu jeho potenciálu. Argumentovaly, že podle evolučních principů by bylo pro celé lidstvo prospěšnější, aby ženám byly poskytnuty podmínky pro možnost věnovat se aktivitám, které nejsou soustředěny pouze kolem domácnosti. Příbuznost člověka s ostatními druhy poskytovala pro takové stanovisko argument, jelikož, jak mnohé myslitelky zdůrazňovaly, omezování ženské činnosti na domácí záležitosti není možné najít u žádného jiného druhu než u člověka, a proto se nemůže jednat o součást přirozeného stavu věcí.⁸³

Gilman ve své knize *Women and Economics* poukazuje na skutečnost, že závislost žen na mužích je v přírodě naprostá anomálie: „Jsme jediným živočišným druhem, u kterého je samice pro potravu závislá na samci, jediným živočišným druhem, u kterého je vztah mezi pohlavími zároveň vztahem ekonomickým.“⁸⁴ Zmiňuje častou miskoncepci, že takové jednání se vyskytuje u jiných druhů. Připouští, že za jistých okolností u některých zvířat samci pomáhají samicím s obstaráním potravy pro jejich mláďata nebo i pro ně samotné, nicméně absolutní závislost po celý život jedinců se v živočišné říši vyskytuje pouze u lidí. Doposud byly ekonomické podmínky, v kterých ženy žily, odůvodňované pomocí předsudků, podle kterých je závislost žen na mužích zcela přirozená. Muži mají naprostou kontrolu nad ekonomickými záležitostmi, přičemž ženy zůstávají závislé na uvážení mužů, jakým způsobem jsou majetek a finance distribuované.⁸⁵

Podle Gilman byla ekonomická kontrola mužů nad ženami faktorem, který zabraňoval volnému působení přírodního výběru. V její interpretaci díla Charlese Darwina

---

⁸² Hamlin, *From Eve to Evolution*, s. 96-97.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Gilman, *Women and Economics*, s. 5

⁸⁵ Tamtéž, s. 5-9.

v přirozeném stavu přírodní výběr zabraňuje přílišnému působení pohlavního vývoje. V rámci druhu se nemohou vyvinout charakteristiky, které by sice byly apelující pro jedince opačného pohlaví, ale ohrožovaly by jeho šance na přežití. Tento princip je ovšem u lidí narušen, protože mezi nimi dochází k slučování vlivů přírodního a pohlavního výběru. Jelikož přežití žen je závislé na mužích, přírodní výběr u lidí nepůsobí jako protiváha k pohlavnímu vývoji, ale naopak prohlubuje pohlavní diferenciaci. Takové zásahy do přirozeného působení přírodního výběru vedou k vzniku situace, která nesměřuje k přežití nejzdatnějších žen. Doufala, že její práce přispěje k ekonomickým reformám, díky kterým by ženám byla umožněna soběstačnost, a v důsledku by byla obnovena rovnováha mezi principy přirozeného a pohlavního vývoje.⁸⁶

Gilman věřila, že ekonomická závislost žen na mužích není pouze otázkou týkající se žen jako individuí, ale také omezování evolučního procesu. Vedle biologických zákonitostí se rovněž zajímala o sociologické faktory, a vznášela domněnky, jak spolu tyto oblasti mohou interagovat. Například věřila, že lidé jsou schopni do procesu evoluce zasahovat. Její dílo také indikuje, že evoluci ztotožňovala s progresem, který by měl směřovat k rozvoji a rovným příležitostem.⁸⁷

3.4 Eliza Burt Gamble

Mnohé feministicky smýšlející ženy devatenáctého století našly v evoluční teorii argument pro stanovisko, že ženy nejsou zákonitě podřadné. Jedna z aktivistek feministického hnutí, Eliza Burt Gamble, si kladla ambice nejen dokázat, že žena je muži rovna, ale dokonce nadřazená. Ta ve svém díle *The Evolution of Woman* interpretovala principy Darwinovy evoluční teorie způsobem, který podle ní dokazoval intelektuální nadřazenost žen nad muži.⁸⁸

Gamble se ve svém díle věnuje tématu pohlavního výběru. Zatímco Darwin kladl důraz na tvrzení, že u mužů se přes principy pohlavního výběru vyvinuly charakteristiky, které je činí nadřazené ženám, Gamble pozornost obrací k faktorům, které vývoj těchto vlastností způsobily. Zdůrazňuje důležitost ženské volby v pohlavním výběru, díky které

---

⁸⁶ Hamlin, *From Eve to Evolution*, s. 116.

⁸⁷ Tamtéž, s. 118-120.

⁸⁸ Brillmyer, *Darwinian Feminisms*, s. 22.

se podle ní všechny žádoucí charakteristiky u mužů vyvinuly. Dospívá k závěrům, že ženská role v procesu pohlavního výběru je důležitější než mužská, protože řídí celý vývoj mužských jedinců. Ženy podle ní v počátku lidského vývoje měly naprostou kontrolu nad procesem vzniku charakteristik, které muže dělají pro ženy žádoucí, což je podle ní skutečnost, která by měla ženu od přírody stavět do nadřazené pozice vůči muži.⁸⁹ Svě tvrzení podporuje následující analogií: „Stejně jako proud nemůže vystoupat výš než jeho pramen nebo jako stvoření nemůže překonat svého stvořitele v dokonalosti, je stěží pochopitelné, jak se mohl muž prostřednictvím pohlavního vývoje stát nadřazeným ženě.“⁹⁰

Podle Gamble zpočátku hrála hlavní roli v procesu pohlavního výběru ženská volba. Věřila, že charakteristiky, které se takto u mužů vyvinuly, vedly k pokroku civilizací. Tvrdí, že proces evoluce u člověka byl však pozastaven, když si muži prosadili výsadní postavení a volba partnera přešla z žen na muže. Mužská volba v pohlavním výběru podle Gamble vedla k selekci ženských charakteristik, které byly pro muže atraktivní, na úkor vlastností, které by ženám zaručovaly šance na přežití a silné zdraví. Muži se podle ní příliš řídí sexuálními pudy, což vede k povrchnímu a nerozváženému výběru partnerek. Silně kritizovala mužskou tendenci vnímat ženy jako sexuální objekt. Řešení tohoto problému podle ní bylo vrátit podobu pohlavního výběru do stavu, kdy výsadní úloha volby náležela ženám.⁹¹

Zpochybňuje také závěry o mužské nadřazenosti v intelektuálních schopnostech. Charakteristiky vyvinuté prostřednictvím pohlavního výběru mužským jedincům zajišťovaly vyšší šanci na uspokojení reprodukčních pudů, ale neslouží jako důkaz o jejich nadřazenosti. Píše, že pouze vlastnosti, které jedince dělají zdatnějšími k vykonávání jeho povinností a přežívání v jeho prostředí, mohou být považovány za známku progresu druhu. Sekundární pohlavní znaky však takovou funkci nenaplnují, a nemohou proto sloužit jako důkaz o vyšší zdatnosti mužů nad ženami. Snahy o získání pozornosti potenciálních partnerek podle ní naopak muže rozptylují od jiných činností, které by podporovaly skutečný rozvoj zdatnosti.⁹²

---

⁸⁹ Gamble, *The Evolution of Woman*, s. 29-30.

⁹⁰ Tamtéž, s. 29.

⁹¹ Hamlin, *From Eve to Evolution*, s. 135-136.

⁹² Gamble, *The Evolution of Woman*, s. 25-27.

Mnohá stanoviska, která Gamble zaujímala, byla ovlivněna skutečnostmi, které pozorovala ve spojitosti s těhotenstvím a mateřstvím. Byla názoru, že muži vyžadují příliš sexuálního styku bez ohledu na zdravotní stav žen a rizika, která přinášejí častá těhotenství a porody. Neopomíjela zmiňovat ani vysokou dětskou úmrtnost a dopad, který má na matku ztráta dítěte, kterou si sama Gamble prošla. Dovolávala se po uznání nároku žen na reprodukční autonomii. Zdůrazňovala, že rozhodnutí, zda mít děti, náleží pouze samotným ženám. Její dílo se setkalo s vlnou negativních odezev. Často byla kritizována za promítání vlastních předsudků do jejích argumentů a osočována z míšení ideologie a vědy, záležitosti, kterou sama s mnohými dalšími vytýkala jejím současníkům.⁹³

---

⁹³ Hamlin, *From Eve to Evolution*, s. 136-139.

4 Vliv darwinismu na současná pojetí mezipohlavních rozdílů

Darwinova evoluční teorie dala podnět k vzniku nových pojetí mezipohlavních vztahů a rozdílů. Darwinova díla měla velký vliv na mnohé myslitele devatenáctého století, nicméně rozsah jeho vlivu není možné limitovat pouze na jeho současníky. Ačkoliv s moderními poznatky došlo k přeformulování některých principů původní Darwinovy evoluční teorie, některé motivy s ní spojené, které byly diskutované v devatenáctém století, jsou stále relevantní i v současném vědeckém bádání. Podobnost otázek kladených v rámci vědeckého diskurzu devatenáctého století a dnes se netýká pouze evolucionistických motivů, ale i širších oblastí vědy. Jedním z motivů vyskytujících se jak v dílech autorek devatenáctého století, tak i v myšlenkách prostupujících dnešní vědecké disciplíny, je kritika zaujatosti vědeckých postupů stavějících na androcentrických předpokladech.

V roce 1875 vyjádřila Blackwell ve svém díle myšlenku, že mužští vědci se při bádání nechávají ovlivňovat svými předsudky o výsadní roli muže, a ve svých výzkumech předpokládají, že muž je reprezentativním zástupcem lidského druhu a žena pouze jeho modifikovanou verzí.⁹⁴ O sto let později rozpracovala stejnou myšlenku antropoložka Sally Slocum, která zpochybňuje dlouho uznávanou koncepci muže-lovce, která postupovala veškerými dosavadními koncepcemi věnujícími se povaze lidských společenských. Ve svém díle *Woman the Gatherer* poukazuje na skutečnost, že antropologické bádání bylo od počátků snah studovat člověka téměř exkluzivně doménou mužů, a tím jsou ovlivněny nejen otázky, které si disciplína klade, ale také interpretace dat nebo jazyk, jakým jsou poznatky sdělovány. Podle Slocum se v důsledku vytvářela teorie, která podrobně popisovala roli mužů jako prostředníků lidského pokroku, zatímco ženské role byly redukovány na aspekty, které podporovaly tvrzení, že ženy odjakživa působily pouze v oblastech péče o domácnost a o děti.⁹⁵

Koncem dvacátého století se v akademickém prostředí vedle biologického pohlaví rozšířil také termín gender. V důsledku toho mnohé feministicky smýšlející badatelky obrátily pozornost od teorií vycházejících z biologického pojetí pohlaví, které převažovaly o století dříve. Nové teorie často nepovažují za rozhodující faktor v otázce

---

⁹⁴ Blackwell, *The Sexes Throughout Nature*, s. 16-17.

⁹⁵ Slocum, *Woman the Gatherer*, s. 418-421.

pohlaví biologii, ale sociální a kulturní kontext, ve kterém se na konkrétní pohlaví nahlíží.⁹⁶

Judith Butler ve své knize *Gender Trouble* popisuje pojem gender jako společenský konstrukt v kontrastu s biologicky daným pohlavím. Gender popisuje jako kulturní konstrukt, který se projevuje jako opakovaný vzorec jednání a prezentování sama sebe. Tím se vytváří dojem ucelené kategorie pohlaví. V takovém pojetí by gender mohl být vnímán spíše jako neustále se dotvářející proces než pevně stanovená binární kategorie.⁹⁷

I přes nově zvažované faktory, které ovlivňují chápání toho, co je pohlaví, se mezi díly feministicky smýšlejících badatelek devatenáctého století a díly současných autorek nacházejí výrazné podobnosti ve způsobech, jakými ke studiu pohlaví přistupují. Ačkoliv v devatenáctém století bylo pohlaví chápáno jako ryze biologicky podmíněný fenomén, mnohé feministky pohlaví nevnímaly jako pevně stanovenou a neměnnou kategorii. Právě pod vlivem darwinismu mnohé myslitelky dospívaly k závěrům, že pohlaví může být náchylné ke změnám v závislosti na vývoji prostředí. Darwinistický vliv v pohlížení na pohlaví jako proměnlivou kategorii související s prostředím nezůstává patrný pouze v myšlenkách autorů devatenáctého století, ale projevuje se i v současných dílech.⁹⁸

Evoluční biologové dvacátého prvního století pokračují v myšlenkové linii, podle které je pohlaví proměnlivé v závislosti na proměnách prostředí. Fenomén proměnlivosti těl organismů jakožto adaptační proces korespondující se změnou prostředí je v současně uznávané evoluční teorii vysvětlován pojmem plasticita. Současní evolucionisté ustupují od pojetí, podle kterého je pohlaví chápáno jako genotyp, neboli kategorie determinovaná ryze geneticky, a pracují s předpokladem, že pohlaví vedle genetické složky zahrnuje také složku fenotypickou. Fenotypické charakteristiky jsou chápány jako zvnějšku pozorovatelné vlastnosti nebo vzorce chování organismů. Právě tyto rysy jsou podle teorie plasticity vnímány jako proměnlivé a přizpůsobující se vlivu prostředí. Pojem plasticita sice nezavedl sám Darwin, ale některé myšlenky, na kterých je tento pojem vystaven, se projevují již v jeho dílech. Jeho teze o možnosti selektování a vývoji charakteristik spjaté s pohlavním výběrem vypovídají o skutečnosti, že i on do jisté míry

---

⁹⁶ Brillmyer, *Darwinian Feminisms*, s. 24.

⁹⁷ Butler, *Gender Trouble*, s. 43-44.

⁹⁸ Brillmyer, *Darwinian Feminisms*, s. 24.

některé aspekty pohlaví vnímal jako proměnlivé záležitosti reagující na změny vnějších podmětů.⁹⁹

Studie *Sex in an Evolutionary Perspective* rozvíjí myšlenky o proměnlivosti pohlaví a nabízí pojetí pohlaví jako reakční normu, která určuje rozpětí možných změn jednoho genotypu. Každý genotyp se může v závislosti na změnách prostředí projevovat v podobě různých fenotypů. V důsledku proto existují různé způsoby, jakým se prezentují a jednají jedinci konkrétního pohlaví. Pohlaví je z evolučního hlediska možné vnímat jako soubor charakteristik, které jsou výsledkem procesu pohlavního výběru, a tedy plastické vlastnosti, které podléhají evolučnímu vývoji.¹⁰⁰

Autorky studie věří, že plastické pojetí pohlaví by představovalo prospěšnost nejen v akademické sféře, kde by přístupy připouštějící fluidní náтуру pohlaví mohly vést k více nezaujatým výsledkům bádání, ale také v neakademických diskuzích o mezipohlavních rozdílech.¹⁰¹ Uvádí, že „Pohlavní znaky jsou často velmi plastické, i když je pohlaví podmíněno geneticky... Proto je možné nebo dokonce pravděpodobné, že se většina znaků mezi pohlavími značně překrývá.“¹⁰² Plastické pojetí pohlaví poskytuje možnost nediskutovat o záležitostech související s pohlavím pouze v rámci předpokladů, které striktně stanovují, jaké charakteristiky náleží kterému pohlaví, ale nabízí perspektivu, ve které jsou mezi charakteristikami připisovanými různým pohlavím značné přesahy. Studie poukazuje na důležitost dopadu, který mají vědecká tvrzení na veřejné mínění, jelikož vliv vědeckých závěrů se netýká pouze interpretací zvířecího chování, ale také lidského chování, politických debat a legislativní činnosti.¹⁰³

---

⁹⁹ Brillmyer, *Darwinian Feminisms*, s. 26.

¹⁰⁰ Ah-King, Nylin, *Sex in an Evolutionary Perspective*, s. 235-236.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 244.

¹⁰² Tamtéž, s. 242.

¹⁰³ Tamtéž, s. 244.

Závěr

V díle Charlese Darwina se vyskytují motivy, které se věnují mezipohlavním rozdílům a vztahům. Darwin vycházel z východisek typických pro jeho dobu, a v důsledku jsou i závěry, které vyvozuje, značně ovlivněny dobovými předsudky, podle kterých byly ženy považovány za podřadné mužům. Darwin podával vědecké vysvětlení pro tuto nerovnost a odůvodňoval, proč ženy v důsledku druhového vývoje dosáhly nižšího stupně rozvinutí rozumových schopností než muži. Představuje svou koncepci pohlavního vývoje a principy, na základě kterých se selektují a udržují vlastnosti zvyšující pravděpodobnost na přežití a rozmnožení. Předpokládal, že kvůli jinému způsobu života mezi muži a ženami, se v rámci jedinců mužského pohlaví vyvinuly vlastnosti jiné, nebo dokonalejší, než u žen.

Ačkoliv závěry uvedené v díle Charlese Darwina přímočaře sdělují, že ženy od přírody disponují méně rozvinutými rozumovými schopnostmi než muži, mnohé myslitelky viděly v evoluční teorii potenciál pro vyvrácení předsudků o mužské nadřazenosti. Věřily, že věda nabízí objektivní výklad světa jako alternativu k doposud dominujícím křesťanským výkladům, které byly do té doby předkládány jako nezpochybnitelné důkazy o podřadném postavení žen.

První ženou, která publikovala feministicky orientovanou kritiku Darwinova díla, byla Blackwell. Ta poukazovala na androcentrické představy, které ovlivňovaly badatelskou činnost vědců devatenáctého století, a poskytovala vlastní výklad mezipohlavních rozdílů, který neměl sloužit jako důkaz o nadřazenosti některého z pohlaví. Gardner poukazovala na podle ní nekorektní vědecké postupy, které vedly k potvrzování dobových předsudků o ženské méněcennosti, zvláště v oblasti inteligence. Věřila, že správné aplikování principů evoluční teorie by vedlo k důkazům o rovnosti mezi ženami a muži. Zároveň upozorňovala na důležitost kulturních faktorů, které byly doposud ve vědeckých výzkumech opomíjené. Gilman upozorňovala na ekonomickou závislost žen na mužích, která by podle evolučních principů měla být v rozporu s přirozeností. Argumentovala srovnáváním lidských společenství s uspořádáními mezi různými živočichy a poukazovala na skutečnost, že mužská kontrola nad ženami je v přírodě ojedinělost specifická pouze pro lidi. Věřila, že mužská nadřazenost je umělým lidským konstruktem, který zabraňuje volnému průběhu přirozeného vývoje. Zatímco všechny

tyto ženy si kladly za cíl různými přístupy dokázat, že ženy jsou mužům rovnocenné, Gamble dokonce tvrdila, že evoluční teorie dokazuje ženskou nadřazenost.

Ačkoliv v dnešní době se posunulo chápání principů evoluční teorie i kategorie pohlaví, některé předměty kritiky vědy nebo evoluční teorie zůstávají velmi podobné námitkám, které vznesly myslitelky devatenáctého století. Androcentrické představy promítané do vědeckého bádání jsou stále motivy, se kterými se vypořádávají i dnešní výzkumy. Druhový vývoj, který byl v devatenáctém století mezi feministickými aktivistkami vnímán jako naděje pro možnost změny tehdejšího chápání genderových rolí, hraje i v dnešních evolučních pojetích pohlaví důležitou roli.

Seznam zdrojů

AH-KING M., NYLIN, S. „*Sex in an Evolutionary Perspective: Just Another Reaction Norm.*“ In *Evol Biol.* 2010. Vol. 37, No. 4, s. 234-246. ISSN: 1934-2845.

BLACKWELL, A. B. *The Sexes Throughout Nature.* New York: G. P. Putnam's Sons, 1875. ISBN: 3-1924-031-174-372.

BRILMYER, S. P. „Darwinian Feminisms“. In ALAIMO, S. (ed.). *Macmillan Interdisciplinary Handbook: Gender: Matter.* 2017, s. 19-34. ISBN: 978-0028663159.

BUTLER, J. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity.* New York: Routledge, 1999. ISBN: 0-203-90275-0.

DARWIN, Ch. *O pohlavním výběru.* Praha: Academia, 2005. ISBN: 80-200-1311-3.

DARWIN, Ch. *O původu člověka.* Praha: Academia, 2006. ISBN: 80-200-1423-3.

DARWIN, Ch., 1882. *Dopis Caroline Kennard z 9. 1. 1882.* Darwin Correspondence Project: Letter no. 13607. Dostupné z www.darwinproject.ac.uk/letter/?docId=letters/DCP-LETT-13607.xml [cit. 15. 2. 2023].

GAMBLE, E. B. *The Evolution of Woman: An Inquiry into the Dogma of Her Inferiority to Man.* New York: G. P. Putnam's Sons, 1894. ISBN: 3-1924-031-728-763.

GARDENER, H. H. *Men, Women and Gods, and Other Lectures.* New York: The Truth Seeker Company, 1885.

GILMAN, C. P. *Women and Economics: A Study of the Economic Relation between Men and Women as a Factor in Social Evolution.* London: G. P. Putnam's Sons, 1900. ISBN: 3-1761-00455959-7.

GOULD, S. J. *Jak neměřit člověka: pravda a předsudky v dějinách hodnocení lidské inteligence.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN: 80-7106-168-9.

HAMLIN, K. A. *From Eve to Evolution: Darwin, Science, and Women's Rights in Gilded Age America.* Chicago: The University of Chicago Press, 2014. ISBN: 978-0-226-13475-8.

JONES, A. G., RATTERMAN N. L. „*Mate Choice and Sexual Selection: What Have We Learned Since Darwin?*.“ In *Proceedings of the Natural Academy of Sciences of the United States of America*. 2009, Vol. 106, No. 1, 1001-1008. ISSN: 0027-8424

MILL, J. S. *Poddanství žen*. Praha: Časopis českého studentstva, 1890.

RUSKIN, J. *Of Queens' Gardens*. London: G. Allen, 1902.

SAINI, A. *Od přírody podřadné: jak se věda mylila v ženách*. Praha: Academia, 2018. ISBN: 978-80-200-2902-7.

SLOCUM, S. „Woman the Gatherer: Male Bias in Anthropology.“ In ERICKSON, P. A.; MURPHY L. D. (eds.). *Readings for a History of Anthropological Theory, Fifth Edition*. Toronto: University of Toronto Press, 2016, s. 418-428. ISBN: 978-1-4426-3688-0

THOMPSON, W. *Appeal of One Half of the Human Race, Against the pretensions of the Other Half, Men, to Retain Them in Political, and Thence in Civil and Domestic, Slavery: in reply to a paragraph of Mr. Mill's celebrated "Artical on Government"*. London: Printed for Longman, Hurst, Rees, Orme, Brown and Green, 1825.

VAID, S. *Ideologies on Women in Nineteenth Century Britain, 1850s-70s*. In *Economic and Political Weekly*. 1985, Vol. 20. No. 43, 63-67. ISSN: 0012-9976.

Resumé

The bachelor's thesis aims to introduce the concept of intersexual relations in the works of Charles Darwin. The thesis will discuss factors that Charles Darwin deemed relevant in terms of differences between men and women and his explanation of the development of different secondary characteristics between sexes. The work introduces various feminist critiques of Charles Darwin's views on sexual differences, including the writings of his contemporaries Antoinette Brown Blackwell, Helen Hamilton Gardener, Charlotte Perkins Gilman, and Eliza Burt Gamble. These activists of the feminist movement proposed multiple approaches to integrating the principles of evolutionary theory with the feminist line of thought. The thesis also discusses the influence of evolutionary theory on understanding gender in today's sciences.